

S. FABER

D'66: enkele herinneringen

Toen d'66 in de steigers stond, verliet ik de Vrije Universiteit. Ik behoorde, zoals zoveel jonge anti-revolutionairen in die tijd, tot de 'confessionele' christen-radicalen. Mijn eerste baan kreeg ik in Leeuwarden. Daar liggen dan ook mijn eerste herinneringen aan d'66.

In een boekhandel op de Nieuwstad kocht ik (ik meen voor één gulden) op een ochtend het Appèl. Het werk wilde die dag maar slecht vlotten. De staatkundige denkbeelden van Van Mierlo c.s. hadden de charme van logica en duidelijkheid, maar stonden haaks op wat de gereformeerde zuil me had meegegeven aan staatsrechtelijke bagage. Daar moest over gesproken worden: elke maandagavond in het politiek café bij Siet aan Het Vliet. Het liep vaak uit op 'verbroederingsfeesten' van christen-radicalen, nieuw-linkers, d'66-ers en liberale vvd-ers. Er is me maar één dissonant bijgebleven: toen Vondeling zijn nieuw-linkse partijgenoten uitmaakte voor vrijwel alles wat rot en gevaarlijk was.

Een hoogtepunt was de verkiezingsavond in het voorjaar van 1967. Onder leiding van Biesheuvel won de ARP voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog (van 13 naar 15 kamerzetels). Middelpunt van de avond was echter de Fries Minne Dijkstra. Hij kwam, zo werd allengs duidelijk, als zevende (en laatste) d'66-er in de Kamer. Het is toen erg laat geworden in een flatgebouw aan het Europaplein.

In de 'grote' politiek wierp Biesheuvel zich op als dé bestrijder van d'66. Hij richtte zijn pijlen met zoveel overgave op het pragmatisme van d'66, dat de echo daarvan nu nog hoorbaar is. De ironie wil, dat Biesheuvel zelf weinig heeft bijgedragen tot de ideologie en het gedachtengoed van de christen-democratie, maar dat hij zich steeds meer ontpopte als iemand met een open (pragmatische?) mind voor staatkundige vernieuwingen (openbaarheid van bestuur, 'zijn' staatscommissie, zijn recente pleidooien voor een referendum). Ook zijn herhaaldelijk uitgesproken voorkeur voor het dualisme (een eigen verantwoordelijkheid voor regering en Staten-Generaal) duidt op een grotere verwantschap met de ideeënwereld van d'66 dan zijn aanvallen op Van Mierlo indertijd deden vermoeden.

In 1972 verloor Biesheuvel de slag om het AR-leiderschap van Aantjes. Daarmee veranderde het klimaat heel sterk: Aantjes 'theologiseerde' zijn partij. Er was een grote kloof ontstaan tussen de partijleiding en de achterban. Tegen de zin van een groot deel van de AR-leden had Aantjes de verantwoordelijkheid aanvaard voor de totstandkoming van het kabinet-Den Uyl. Bovendien keerde hij zich tegen het eenwordingsproces van ARP, CHU en KVP.

Aantjes creëerde voor zichzelf een 'vluchtgang' door sterk te appelleren aan de christelijke grondslag van de ARP en aan een aantal evangelische

noties. Maar dit getheologiseer en getheoretiseer (ik deed er zelf met overgave aan mee) haalde per saldo weinig uit. De karavaan trok verder en het CDA werd een feit. Bovendien zorgde Van Agt ervoor, dat het kabinet-Den Uyl voortijdig viel. Het tweede kabinet-Drees (1952-1956) is totnu toe het enige kabinet van christen-democraten en sociaal-democraten in onze parlementaire historie, dat een normale periode van vier jaar heeft volgemaakt. En dat zal voorlopig wel zo blijven.

De reconfectionalisering, die Aantjes voorstond, versterkte bij liberaal denkende buitenstaanders anti-clericalistische gevoelens. Ik zal bijv. niet licht vergeten hoe denigrerend Elida Wessel (waar ik het in de kamer overigens goed mee kon vinden) zich over de 'confessionelen' kon uitlaten. Ook hier is natuurlijk sprake geweest van actie en reactie. Als nieuwkomer in de CDA-fractie was het voor mij een opmerkelijk fenomeen, dat mij nastaaende fractiegenoten als Jeltien Kraaijeveld-Wouters, Jan van Houwelingen en Hans de Boer streefden naar een kabinet van PVDA en CDA, dus zonder D'66. Maar dat heeft uiteindelijk geen praktische betekenis gehad. Het kabinet-Van Agt/Wiegel kwam er. Dit tot verdriet van het zogenaamde loyalistendom. D'66 speelde hier goed op in. Gezien de tegenstellingen tussen PVDA (Den Uyl) en CDA (Van Agt) was het voor de (linkervleugel van de) CDA-fractie erg lastig om mee te gaan met moties van de PVDA. De moties van D'66 waren meestal wat softer geformuleerd dan die van de PVDA, waardoor ze nogal eens de steun van (een deel van) de CDA-fractie kregen. Terlouw en Brinkhorst speelden dat knap. Het veranderde toen D'66 deel uitmaakte van het kabinet-Van Agt -II. Ik maakte één van de eerste optredens mee van Terlouw als minister

van economische zaken. Het ging over het wetenschapsbeleid. Het ontbrak de bewindsman ten enenmale aan overtuigingskracht. Dat is zo gebleven. Met Terlouw verdween bijna geheel D'66 achter de horizon.

Het revival van dit jaar had nog groter kunnen zijn, als de PVDA niet de tactische blunder had begaan om D'66 in de campagne (uiteraard met steun van CDA en VVD) stelselmatig dood te zwijgen. Bovendien had Van Mierlo zijn wegens ziekte afgelaste Paradiso-rede later in de campagne toch nog moeten uitspreken. Bij veel journalisten en kiezers was er een hunkering naar een samenhangend 'profetisch' verhaal. De uit het verre zuilentijdperk stammende Den Uyl en Lubbers met zijn in ideologisch opzicht low profile konden dat niet bieden.

Christen-democraten en sociaal-democraten leveren (om met Abraham Kuyper te spreken) tegenwoordig nauwelijks architectonische kritiek op staatsbestel en samenlevingsverbanden. D'66 is veel meer 'bevlogen' van idealisme. Er zit haast een 'confessioneel' tintje aan. Medio september woonde ik een reünie bij van mijn voormalig studentendispuut. De meesten hadden, evenals ik intertijd, in de zestiger jaren de VU verlaten als min of meer geëngageerde christen-radicalen. Een steekproef leerde me, dat minstens een derde deel van hen nu affiniteit voelt met D'66. Zij vinden, dat zij zichzelf gebleven zijn. Vroeger hadden ze behoefte aan idealen en nu nog. D'66 voorziet daar thans voor hen in.

Slotopmerking: idealen vertellen hoe het moet, niet hoe het is. Kan het 'confessioneler'?